

Covid-19 Öncesi, Süreci ve Sonrasında Turist Rehberlerinin Ekonomik Kazançlarına ve Beklentilerine Yönelik Bir Araştırma

Selin Altun^{1**} Mithat Dinçer²

¹ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, altunselinn@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4126-2424

² İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul, Türkiye, mzdincer@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4928-8303

Öz

Dinamik bir yapıya sahip olan turizm sektörü, Covid-19 pandemi sürecinden olumsuz yönde etkilenenler arasındadır. Turist-çevre ve turist-yerel halk ilişkisinde aracı bir rol üstlenen ve ülkesinin imajını yansıtan turist rehberleri de diğer turizm personeli gibi pandemi nedeniyle hiç çalışmamışlar veya az çalışarak ekonomik olarak zor bir dönem geçirmişlerdir. Araştırmanın temel amacı, turist rehberlerinin Covid-19 öncesi ve sürecindeki ekonomik kazançlarına, bu süreçte yaşadıkları sorunlara ve Covid-19 sonrası ekonomik beklentilere yönelik pandemi etkisini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada 30 turist rehberi ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler ışığında, Covid-19 öncesi ve sürecindeki turist rehberlerinin ekonomik kazançları, Covid-19 sonrası ekonomik beklentileriyle ilgili veriler üç ana ve 10 alt temada değerlendirilerek içerik analiz tekniğiyle incelenmiştir. Araştırma sonucunda, turist rehberlerinin pandeminin ilk altı ayı ekonomik kazanç elde edemedikleri ve pandemi döneminde ise düşük ücretler altında çalışmak zorunda kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Turist Rehberleri, Ekonomik Kazanç

A Survey of the Economic Gains and Expectations of Tourist Guides Before, During and After Covid-19

Abstract

The tourism sector, which has a dynamic structure is among those adversely affected by the covid-19 pandemic process. Tourist guides, who play an intermediary role for in the relationship between tourist-environment and tourist-local people and reflect the image of their country, have not been able to work due to pandemic just like other tourism employees or have a difficult period economically due to the pandemic with little work. The main purpose of the study is to reveal the impact of the covid-19 pandemic on the economic gains of the tourist guides during the covid 19 process, the problems they experience in this process, and the economic expectations after covid 19. The data on the economic gains of the tourist guides before covid-19, during covid-19 process and economic expectations after the process were examined with the content method in the three main and 10 sub-themes. As a result of the study, it was revealed that the economic gains of the tourist guides in the first six months of the epidemic were almost non-existent. Another result of the study points out that in the later period after the effect of covid-19 started to decrease, the tour guides worked for low wages.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Tourist Guide, Economic Gain

önerilen atıf/cite this article as

Altun, S., & Dinçer, M. (2024). Covid-19 Öncesi, Süreci ve Sonrasında Turist Rehberlerinin Ekonomik Kazançlarına ve Beklentilerine Yönelik Bir Araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 282-300.

**Sorumlu yazar e-posta/ Corresponding author e-mail: altunselinn@gmail.com

Araştırma Makalesi

Cilt 8, Sayı 1, 2024
ss. 282-300

Gönderim : 03.06.2023
1. Düzeltme: 26.09.2023
2. Düzeltme: 12.10.2023
3. Düzeltme: 18.01.2024
Kabul Tarihi: 02.03.2024

Research Article

Vol 8, No 1, 2024
pp. 282-300

Received : 03.06.2023
Revision1: 26.09.2023
Revision2: 12.10.2023
Revision3: 18.01.2024
Accepted: 02.03.2024

GİRİŞ

Dünya ekonomisinin en fazla gelir ve istihdam sağlayan sektörlerinden biri olan turizm, kriz, savaş, dini ve siyasi olaylardan kolay etkilenebilmektedir (Düzgün & Kurt, 2020). Geçmişten günümüze insanların yaşamlarını tehdit eden çok çeşitli salgınlar yaşanmıştır. Bu salgınlardan bazıları “pandemi” olarak ilan edilse de Covid-19 kadar küresel bir etki yaratmamıştır (Gössling, Scott & Hall, 2021). Covid-19 salgını 2019’un sonunda Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır (Huang ve diğerleri, 2020). Başta Çin olmak üzere salgının yayılım gösterdiği ülkeler, sınır kapılarını kapatarak geniş çaplı karantina süreci (Acar, 2020), vize ve seyahat kısıtlamaları getirmiştir (Li ve diğerleri 2020). Yapılan seyahat kısıtlamaları nedeniyle, seyahat talebinde göz ardı edilemeyecek bir düşüş yaşanmıştır (Zheng, Luo & Ritchie, 2021). Öte yandan pandemi etkisinin azalmasıyla seyahat faaliyetlerine katılım artmaya başlamıştır. Ancak Covid-19 pandemisi nedeniyle insanların seyahat davranışlarında, tatil çeşitlerinde ve sürelerinde değişiklikler olmuştur (Alaeddinoğlu & Rol, 2020).

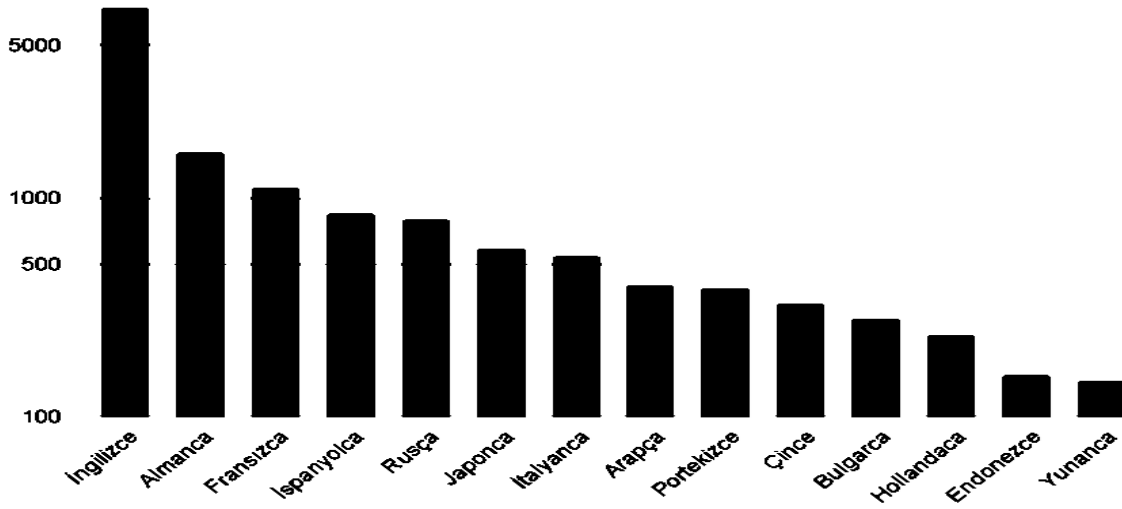
Pandemi, küresel çapta bir etki yaratarak turizm sektörünü, paydaşlarını ve turist rehberlerini etkilemiştir (Gökdemir, 2021). Seyahat acentaları, tur operatörleri ve turist rehberleri bu pandemiden sosyal, ekonomik ve psikoloji açısından olumsuz etkilenenler arasındadır (İbiş, 2020). Özellikle güvenlik ve hijyen faktörlerinden dolayı turistlerin, kitle turizmi gibi kalabalık turistik faaliyetler yerine bireysel turları tercih etme eğilimi artmıştır (Wang & Ackerman, 2019). Covid-19 etkisini azaltmaya başlaması ve normalleşme sürecinin gecikmesiyle turist rehberleri, tura hiç çıkmamış veya pandemiden önceki yıllara göre daha az turda görev alabilmişlerdir. Bu nedenle ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşı kalmışlardır (Atay, 2020).

Turizmin yapı taşını turistler oluşturmaktadır. Turistler seyahatleri sürecinde, yabancı dil, destinasyon, konaklama, yeme-içme, eğlenme, gezi ve benzeri bilgiler için yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyacı internet, kitap, broşür, video ve benzeri mecralardan karşılayabildikleri gibi turist rehberlerinden de karşılayabilmektedirler (Koroğlu, 2013). Özellikle paket tur veya rehberli turlarda bu ihtiyaçların hepsi turist rehberi tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle stratejik bir konumda mesleğini icra eden turist rehberleri, ülkeler ve turistler için önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, ülkeler ve turistler için önemli konumda olan turist rehberlerinin, Covid-19 sürecinde ve sonrasında yaşadıkları ekonomik sorunları ve Covid-19 sonrası mesleki, kişisel ve ekonomik beklentilerini ortaya çıkarma amacı taşımaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Turist rehberi, ülkesinin veya bölgenin tarihini ve kültürel değerlerini bilen, anlatan, yorumlayan, sorumlu olduğu tur programını yöneten (Ahipaşaoğlu, 2006), turistlerle kendi dillerinde iletişim kuran (Suardhana, Nitiasih & Putra, 2013), turistlere yasal ve rutin işlemler konusunda yardımcı olan kişidir (Ak, Kargiglioğlu & Bayram, 2019). Başka bir deyişle, tur programlarının eksiksiz işleyişinden sorumlu olan turist rehberi, çalışma kartı belirtilen dilde turistlere hizmet sunan, yol gösteren ve liderlik yapan kişi olarak tanımlanmaktadır (Kargiglioğlu, Bayram & Bayram, 2020). Turist rehberliği mesleği, hizmet ağırlıklıdır (Yarcan, 2007).

6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu, turist rehberlerini “*Kanun hükümleri uyarınca mesleğe kabul edilerek turist rehberliği sunma hak ve yetkisine sahip olan gerçek kişi*” olarak tanımlamaktadır. Bu kanun, turist rehberlerini eylemli ve eylemsiz turist rehberi olarak sınıflandırmaktadır. Eylemli turist rehberi, çalışma kartına sahibi olup, aktif olarak turist rehberliği hizmeti sunma hak ve yetkisine sahip olan kişi olarak tanımlanırken, eylemsiz turist rehberi, ruhsatname sahibi olup çalışma kartı olmayan kişi olarak tanımlanmaktadır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). Türkiye’de 2024 yılı itibariyle eylemli turist rehberi sayısı 10.859, eylemsiz turist rehberi sayısı 2.488, toplamda 13.347 tane turist rehberliği mesleğini yapmaya hak kazanmış kişi vardır (TUREB, 2024).

Şekil 1. Çalışma Kartında Belirtilen Dilde Turist Rehber Sayıları

Kaynak: TUREB (2024) edinilen bilgiler ışında yazarlar tarafından derlenmiştir.

Şekil 1 incelendiğinde, Türkiye’de çalışma kartında belirtilen yabancı dilde turist rehberlerinin sayısının en fazla (8.873) İngilizce dilinde olduğu açıkça görülmektedir. Yukarıda verilen dillerin yanı sıra: iki Arnavutça, 22 Boşnakça, yedi Çekçe, sekiz Danimarkaca, yedi Ermenice, 12 Fince, 12 Gürcüce, iki Hintçe, bir İzlandaca, 10 Makedonca, iki Litvanca, üç Slovakça, bir Tayca dillerini bilen rehber vardır. Ayrıca 57 Farsça, 29 Hırvatça, 25 İbranice, 29 İsveççe, 45 Korece, 61 Lehçe, 25 Macarca, 34 Norveççe, 28 Romence, 50 Sırpça, dokuz Urduca dillerinde de çalışma kartı olan turist rehber bulunmaktadır (TUREB, 2024).

Turist rehberleri, sorumlu olduğu tur programlarını seyahat süresince yönettiği, beklenmeyen durumlardaki sorunlara çözüm bulduğu ve aynı zamanda turistlerle olan yakın iletişimlerinden dolayı seyahat acentaları ve tur operatörleri için önemli bir role sahiptir (Hu, 2007). Bu bağlamda, turist rehberleri tur programlarını yürütme sürecinde, önceden planlanmış, yön verilmiş faaliyetlerin ve programın amaçları doğrultusunda hareket ederler (Alshatnawi, 2014). Turist rehberlerinin çalışma süreleri konusunda herhangi bir standart bulunmamaktadır (Çakır, 2010). Turist rehberlerinin çok düşük ücretlerde çalışmamaları için her yıl düzenli olarak belirlenen taban ücretleri bulunmaktadır (TUREB, 2021). Taban ücreti, Kültür ve

Turizm Bakanlığı tarafından her yıl belirlenen ve seyahat acentalarının rehberlik hizmetine karşılık turist rehberlerine ödediği günlük ücrettir. Turist rehberlerinin o yıl belirlenen taban ücreti altında çalışması ve seyahat acentalarının rehberlere taban ücretinin altında bir ödeme yapması mevzuata aykırıdır. Mevzuata aykırı yaptıkları her bir eylem, hem turist rehberleri hem de seyahat acentaları için cezai yaptırım söz konusudur. Ayrıca her tur için ayrı yazılı bir rehberlik sözleşmesi yapmayan seyahat acentasına her tur için ayrı cezai işlem uygulanmaktadır (Eser & Çakıcı, 2018). Bu cezai işlem, 1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu 27. maddenin a bendinde açıklanmıştır. Seyahat acentasının turist rehberi ile ilgili yazılı sözleşme veya taban ücretinin altında çalıştırma durumunda “her bir fiil için ayrı ayrı olmak üzere bin Türk Lirası” cezai işlem uygulanmaktadır (Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu, 1972). Aşağıda turist rehberlerinin 2018-2023 yılları arasındaki yasal taban ücretleri tablolaştırılmıştır.

Tablo 1. Yıllara Göre Turist Rehberlerinin Taban Ücretleri

Yıl	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Günlük Tur	387 TL	479 TL	587 TL	640 TL	872 TL	1.944 TL
Transfer	195 TL	241 TL	295 TL	321 TL	437 TL	974 TL
Gece Turu	195 TL	241 TL	295 TL	321 TL	437 TL	974 TL
Paket Tur	467 TL	578 TL	708 TL	772 TL	1051 TL	2.343 TL
Aylık Ücret	3.870 TL	4.790 TL	5.870 TL	6.400 TL	8.717 TL	19.433 TL

Kaynak: 2018-2023 yılları arasında yayımlanan rehber taban ücretleri temel alınarak, (TUREB, 2023) kaynağından edinilen bilgiler ışığında yazarlar tarafından derlenmiştir.

Turist rehberleri mesleğini yaptığı süre boyunca her aşamada etik davranışlar çerçevesinde hareket etmelidir. Etik olmayan davranışları yerine getirmesi durumunda, meslekten menedilmeye bile varan cezai işlemlerle karşılaşabilmektedir. Nitekim bu cezai işlemleri bilmelerine rağmen bazı eylemli turist rehberleri, etik dışı davranışlarda bulunabilmektedir. Bu davranışlar arasında en çok karşılaşılan; yasal olarak belirlenen taban ücretlerinin altında tura çıkma ve çalışma kartında belirtilen dilin dışında başka bir dilde rehberlik hizmeti sunmaktır (Çakmak, 2020). Öte yandan, turist rehberlerinin yaşadıkları sorunlar ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; seyahat acentaları ile yaşanan maddi sorunlar (Batman, 2003) gelir, sektör, yasa, rehber ve turiste yönelik engeller sıralanmaktadır. Gelire yönelik engeller, deneyimsiz ve mesleğe yeni başlayan rehberlere düşük ücret teklif edilmesi, seyahat acentalarının veya tur operatörlerinin taban ücret altında rehber çalıştırma konusundaki baskıları, aylık düzenli bir gelirin olmaması ve aile ekonomisini sağlamakta yaşanan sorunlardır (Güzel, Türker & Şahin, 2014). Bu durumda, turist rehberlerinin yaşadığı ekonomik sorunlardan dolayı etik dışı davranmak durumunda kaldığını söylemek mümkündür.

Ap & Wong 2001, turist rehberlerinin yaşadıkları zorluklara yönelik yaptığı çalışmada, sekiz farklı sorun ortaya çıkarmıştır. Bu sorunlar, rehber, şikâyet, sektördeki sağlıksız uygulamalar, eğitim, ücret, meslek algısı, sertifikasyon ve yerel turist rehber birliğinden kaynaklanan sorunlardır. Özellikle bu sorunlar arasından ücret sorununa odaklanan çalışmada, Hong Kong’da rehberlerin sadece komisyon geliri üzerinden

çalıştırılmaya zorlandığı da vurgulanmaktadır. Öte yandan, Meged 2017, Danimarka, Fransa ve İtalya'daki turist rehberlerinin bu mesleği neden tercih ettiklerine yönelik yaptığı çalışma sonucunda, turist rehberliği mesleğini maddi kazanç veya kariyer sahibi olmaya yönelik olmadığını vurgularken, rehberlerin yoğun stres altında çalıştıkları ve bağlı buldukları işletmelerin baskılarına karşı savunmasız olduklarını da vurgulamıştır.

Turist rehberliği mesleğinin ekonomik kazancı; ücret, komisyon ve bahşiş geliri olmak üzere üç farklı şekildedir. Turist rehberlerinin, her yıl düzenli olarak belirlenen taban ücretleri, komisyon geliri; işletmelere ve ürüne veya hizmete yaptıkları tanıtım nedeniyle turistlerin satın almalarından elde ettiği gelir; turist rehberlerinin bahşiş geliri ise; tura katılan turistler tarafından verilen, rehber ve sürücü arasında paylaşılan ücrettir (Demircan, 2007). Turist rehberlerinin, yeme-içme, yöresel ürün ve alışveriş işletmelerine yönelik yaptıkları tanıtım ve pazarlama nedeniyle, bağlı olduğu grubun satın alma faaliyetlerinden elde ettiği satış yüzdesi veya komisyon ücreti de ekonomik kazanç olarak değerlendirilmektedir (Tangüler, 2002). Turist rehberlerini mesleğe motive eden faktörler; ücret, promosyon veya ödül, tatil hakkı ve ücretli izin gibi ekonomik faktörlerdir. Özellikle ücret, ödüllendirme ve ücretli izin gibi faktörler konusunda seyahat acentalarının ve tur operatörlerinin yapacakları iyileştirme veya standartlaştırma turist rehberlerini değerli hissettirecek ve mesleklerine duydukları tatmin oranını arttıracaktır (Bayram, 2017).

Geçmişten günümüze kadar yaşanan krizler, tüm sektörler gibi turizm sektörünü de etkilemiştir. Savaş, doğal afetler, mekanik problemler ve salgın hastalıklar gibi pek çok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan krizler, beklenmeyen durumlarda ortaya çıkan makro çapta yaşanan olaylar bütünüdür (Göçen, Yirik & Yılmaz, 2011). Bir kriz olarak görülen salgın hastalıklardan 2009 yılında ortaya çıkan domuz gribi de küresel bir etki yaratarak pandemi olarak tanımlanmıştır. Ancak Covid-19 pandemisinin etkilerine oranla daha hafif bir etki yaşatmıştır (Gössling, Scott & Hall, 2021). 2019 yılı sonunda Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan Covid-19 pandemisi (Huang ve diğerleri, 2020), 2020 yılının mart ayında aralarında Türkiye'nin de içinde bulunduğu 146 ülkeye yayılmıştır. Covid-19 pandemisi; havacılık sektörünü, konaklama işletmelerini, kongre ve fuar organizasyonlarını, turizm ve seyahat sektörlerini etkilemiştir. Ayrıca pandemi nedeniyle kitlesel ve gruplar halinde yapılan seyahatlerin durma noktasına gelmesi, seyahat acentalarını olumsuz yönde etkilemiştir (TÜRSAB, 2020). Dolayısıyla Covid-19 pandemisinden seyahat acentaları için aracı bir rol oynayan turist rehberleri de etkilenmiştir (Özkan & Yeşildağ, 2021; Türker & Karaca, 2020). Covid-19 pandemisi ortaya çıkmadan önce 2019 yılı turist rakamlarına göre, 2020 yılında Covid-19'la birlikte Türkiye'ye gelen turist istatistikleri yüzde 75 azalmış ve toplam 11.200.882 ziyaretçi gelmiştir (www.tursab.org.tr). Turist rehberleri, turizm hizmet sağlayıcıları için önemli bir bileşendir. Bu nedenle, turizm sektöründe yaşanan ani gelişmeler turist rehberlerini de etkilemektedir. Ayrıca salgın hastalıklar nedeniyle seyahat etmek isteyen turist sayısında da azalmalar yaşanmıştır (Ünlüönen & Çeti, 2019). Covid-19 pandemi sürecinde, turist rehberleri devletin sunduğu destek kredi paketlerinden

yararlanmışlar ve bu süreçte bazı rehberler tura çıkmaya devam etmişlerdir (Çetinkaya & İstanbullu Dinçer, 2021).

Turizm ve seyahat sektörleri değişken yapıları nedeniyle; çevresel, ekonomik, sağlık, sosyal ve siyasi olaylardan etkilenmektedir. 2019 yılı itibariyle Covid-19 pandemi sürecinin yarattığı olumsuz koşullardan turizm işletmeleri bünyesindeki çalışanlar gibi turist rehberleri de işsiz kalmışlardır. Özellikle sınırların belirli bir dönemde kapalı olduğu sürede; yurtdışından gelen turist sayısının az olması, yurtdışındaki talebinde de salgına duyulan risk algısı nedeniyle az olması, turist rehberlerinin daha az veya mesleğini hiç yapamamasına yol açmıştır (Düzgün & Kurt, 2020). Nitekim Covid-19 nedeniyle tura çıkamayan veya az çıkan turist rehberleri bu süreçten ekonomik olarak ciddi bir şekilde etkilenmişlerdir (Türker & Karaca, 2020).

YÖNTEM

Nitel araştırma, tüme varım için sözel ifadelerin parçalar halinde elde edilmesine bağlıdır (Kozak, 2014). Özellikle insan davranışlarını konu alan çalışmalarda nitel araştırma yönteminin geleneksel yöntemlere göre farklı bakış açıları, görüşlerini ve deneyimlerini derinlemesine ortaya koyarken katılımcıların düşüncelerine geniş yer vermektedir. Bu nedenle araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılarak veri toplanmış ve elde edilen verilerin analizinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde, araştırma kapsamına alınan bireylerin görüşlerine dikkat çekmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu amaçla elde edilen veriler açık bir biçimde bulgular kısmında verilmiştir. Araştırmanın amacı, Covid-19 pandemi öncesi, süreci ve sonrasında turist rehberlerinin ekonomik kazançlarında ve beklentilerinde yaşanan değişiklik veya benzerliklerin tespit edilmesi ve gelecek bir salgında ekonomik kazançlarının olumsuz yönde etkisini azaltmada önemli bir kaynak olmasıdır. Bu doğrultuda, turist rehberlerinin ekonomik kazançlarının pandemi öncesi, sürecinde yaşanan artış veya azalma miktarlarının karşılaştırılması ve sonrasındaki beklentilerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Araştırma konusuna yönelik literatür incelenmiş ve beş adet kapalı uçlu, yedi adet ise açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu (Gürsoy & Karaman, 2019; Türker & Karaca, 2020; Düzgün & Kurt, 2020), kaynaklarından elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 29.03.2022 tarihli, 828215 sayılı kararına göre etik kurul izni alınmıştır. Nitel yöntemle tasarlanmış araştırma kapsamında, detaylı verilere ulaşılması planlanmaktadır ve çalışma birincil verilere dayanmaktadır. Bu bağlamda 30 turist rehberine yöneltilen görüşme sorularına aşağıda yer verilmektedir.

- Hangi dilde veya dillerde çalışma kartına sahipsiniz?
- Kişisel ve ülkesel olarak zor zamanlar geçirdiğimiz Covid-19 pandemi döneminde yaşadığınız sorunlardan bahsedebilir misiniz?
- Ekonomik kazançlarınızın arasında yer alan bahşiş ve komisyon kazançlarınızda artma veya azalma yaşandı mı?

- Covid-19 pandemi döneminde kaçak tur, çanta rehber veya taban ücretinin altında çalışmak zorunda kaldınız mı? Nedenlerden kısaca bahsedebilir misiniz?
- Covid-19 pandemisinden önce mesleğinizden kazandığınız ekonomik gelir ile pandemi sürecindeki gelirinizi karşılaştırdığınızda ne gibi farklılıklar/benzerlikler var?
- Covid-19 pandemi sonrası turist rehberliği mesleğinden ekonomik, sosyal ve kişisel beklentilerinizden bahsedebilir misiniz?
- Covid-19 gibi küresel bir pandemi nedeniyle yaşadığınız zorlukları dikkate alarak en çok hangi dilde çalışma kartına sahip turist rehberleri ekonomik olarak kayba uğramadı? Bu konuda kişisel olarak hangi tedbirleri almayı düşünüyorsunuz?

Araştırmanın örneklemini, Covid-19 pandemi sürecinde en az bir kere tur yönetmiş rehberler oluşturmaktadır. 52 turist rehberi ile ön görüşme yapılmıştır. Araştırmaya uygunluğu belirlenen ve fiilen rehberlik yapan 30 eylemli rehber ile görüşme yapılarak veri toplama süreci tamamlanmıştır. Araştırma bağlamında sosyal medyada faaliyet gösteren turist rehberi grupları aracılığıyla rehberler ile yüz yüze, elektronik posta ve zoom programları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama amacıyla yapılan görüşmelerin sonunda, görüşme formları incelenmiş ve her bir turist rehberi, R1,R2,..... R30 şeklinde kodlanmıştır. Elde edilen veriler; Covid-19 öncesi, sürecindeki ekonomik kazançlar ve sonrasındaki beklentiler olarak üç ana ve 10 alt temada içerik analiz tekniğiyle incelenmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bulguları “görüşme soruları” ile elde edilen veriler ışında üç ana temada incelenmektedir. Bu temalar, Covid-19 öncesi ve sürecinde turist rehberlerinin ekonomik kazançları ve Covid-19 sonrası ekonomik, sosyal ve mesleki beklentileridir. Aşağıda görüşme sonucunda elde edilen demografik bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 2. Turist Rehberlerinin Demografik Bilgileri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Medeni Hal	Eğitim	Mesleki Deneyim	Çalışma (Kokart)Dili	Ruhsat	Görüşme Tarihi
R1	Kadın	25-34	Evli	Lisansüstü	6-10	İngilizce		03.04.2022
R2	Erkek	35-44	Bekâr	Lisans	6-10	İngilizce		03.04.2022
R3	Kadın	35-44	Evli	Ön Lisans	11 ve üstü	İngilizce-Endonezce		03.04.2022
R4	Erkek	35-44	Evli	Lisansüstü	11 ve üstü	İngilizce-İspanyolca		03.04.2022
R5	Kadın	35-44	Bekâr	Lisans	1-5	İspanyolca		31.03.2022
R6	Erkek	25-34	Evli	Lisansüstü	1-5	İngilizce-Çince		31.03.2022
R7	Erkek	18-24	Bekâr	Lisansüstü	1-5	Japonca		13.03.2022
R8	Erkek	18-24	Bekâr	Lisans	1-5	İngilizce		06.04.2022
R9	Erkek	45-54	Evli	Lisansüstü	11 ve üstü	İngilizce-Rumca		31.03.2022

R10	Erkek	45-54	Evli	Ön Lisans	11 ve üstü	Almanca	04.04.2022
R11	Erkek	25-34	Evli	Lisansüstü	1-5	İngilizce-Çince	31.03.2022
R12	Erkek	35-44	Evli	Ön Lisans	6-10	Almanca	06.04.2022
R13	Kadın	35-44	Evli	Ön Lisans	11 ve üstü	İngilizce	06.04.2022
R14	Kadın	45-54	Bekâr	Ön Lisans	11 ve üstü	İngilizce	13.03.2022
R15	Erkek	45-54	Evli	Ön Lisans	11 ve üstü	İngilizce	08.04.2022
R16	Erkek	25-34	Bekâr	Lisansüstü	6-10	İngilizce	15.03.2022
R17	Erkek	25-34	Bekâr	Lisansüstü	1-5	Fransızca	04.04.2022
R18	Kadın	35-44	Evli	Ön Lisans	11 ve üstü	Almanca	04.04.2022
R19	Erkek	45-54	Evli	Ön Lisans	11 ve üstü	İngilizce	08.04.2022
R20	Kadın	25-34	Bekâr	Ön Lisans	6-10	İngilizce-Yunanca	05.04.2022
R21	Kadın	25-34	Bekâr	Lisans	6-10	Çince	07.04.2022
R22	Erkek	45-54	Evli	Ön Lisans	11 ve üstü	Almanca-İngilizce	31.03.2022
R23	Erkek	45-54	Evli	Lisans	6-10	İngilizce	06.04.2022
R24	Kadın	35-44	Bekâr	Lisans	11 ve üstü	Almanca	09.04.2022
R25	Erkek	25-34	Bekâr	Lisans	6-10	İngilizce	05.04.2022
R26	Erkek	25-34	Bekâr	Lisans	6-10	İngilizce	11.03.2022
R27	Kadın	35-44	Bekâr	Ön Lisans	1-5 yıl	İspanyolca	31.03.2022
R28	Erkek	45-54	Evli	Lisans	11 ve üstü	Arapça	16.03.2022
R29	Erkek	25-34	Bekâr	Lisansüstü	6-10	İngilizce-Rusça	15.03.2022
R30	Erkek	25-34	Bekâr	Lisans	6-10	İngilizce	08.04.2022

Tablo 2 incelendiğinde, turist rehberlerinin 10'u kadın, 20'si erkektir. Rehberlerin 11'i ön lisans, 10'u lisans ve 9'u lisansüstü eğitim aldıkları yönünde görüş bildirmişleridir. Bu bağlamda, araştırma örnekleminin eğitim durumları neredeyse eşit bir dağılım göstermektedir. Mesleki deneyim açısından incelendiğinde, rehberlerin çoğunluğunun 11 yıl ve üstü arasında deneyiminin olduğu, 11 rehberin ise 6-10 yıl alanında bir mesleki deneyimin olduğu görülmüştür. Araştırma örnekleminde yer alan turist rehberlerinin çoğunluğu İngilizce dilinden çalışma kartına sahiptir. Ancak Almanca, Fransızca, Japonca, Endonezce, İspanyolca, Çince, Rumca, Yunanca ve Arapça dillerinden en az bir rehberin araştırmaya dâhil edildiği tabloda görülmektedir.

Covid-19 Öncesi Turist Rehberlerinin Ekonomik Kazançları

Ekonomik Gelir: Araştırmaya katılan 29 turist rehberi (R28 hariç) Covid-19 öncesinde mesleklerinden ekonomik olarak iyi bir gelir sağladığını ve taban ücreti altında hiç çalışmadıklarını veya seyahat acentaları tarafından çalışmaya zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Rehberler pandemi öncesi aylık ortalama olarak 20-25 günlük tur sayısına ulaştıklarını belirtmişlerdir. Özellikle pandemi öncesi mesleklerini icra ederken mutlu olduklarını ve turistler üzerinde olumlu etki bırakarak iyi bir turist-rehber ilişkisi kurabildiklerini 29 rehber ifade etmiştir. Öte yandan, Arapça çalışma kartı olan rehber

ise, Suriye'den gelen göçmenlerin Arapça bilmesi ve ucuz işgücü olarak görülmesi nedeniyle taban ücreti altında çalışmak zorunda kaldığını söylemiştir.

Bahşış ve Komisyon Ücreti: Covid-19 salgınıyla tanışmadan önce 19 turist rehberi (R1,R2,R3,R4,R5,R6,R9,R12,R14,R17,R19,R20,R21,R22,R24,R25,R28,R29,R30) yabancı turistlerden bahşış aldıklarını belirtmiştir. Özellikle Euro üzerinden verilen bahşışın, Türk parasıyla verilen bahşışe göre niceliksel açıdan fazla verildiğini belirtmektedirler. Covid-19 Dönemi öncesinde turistlerin alım gücünün daha fazla olduğu, dolayısıyla bahşış ve komisyon ücretlerinin yeterli seviyede olduğunu ifade etmişlerdir. 10 turist rehberi (R1,R2,R3,R12,R14,R17,R20,R21,R28,R29) Covid-19 pandemi sürecinde, tur sayılarındaki yaşanan düşüş nedeniyle bahşışlerin azaldığını, 1 rehber (R26) ise, komisyon ve bahşış gelirlerinin çok önemli olmadığını belirtmiştir.

"Daha önceki durumu sadece diğer rehberlerden duyuyorduk. Benim başladığım dönemde gözle görülür bir azalma oldu." (R7).

"Tur sayısında azalma olduğu için haliyle etkisi yaşandı" (R26).

"Ciddi anlamda azaldı" (R5).

"Prensip olarak asıl kazancımı rehberlik ücreti olarak görmekteyim. Komisyon veya hanut tarzı gelirler olsa da olur olmasa da olur" (R12)

Covid-19 Sürecinde Turist Rehberlerinin Ekonomik Kazançları

Ekonomik Gelir: Araştırmaya katılan 30 turist rehberi Covid-19 nedeniyle belirli bir süre çalışmadıklarını ve bu nedenle ağır bir ekonomik kayba uğradıklarını söylemişlerdir. Turist rehberleri ortalama 6 ay tamamen, Covid-19 pandemisinin devam ettiği sürede ise kısmen gelir kaybı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Maddi olarak çok zor zamanlar geçiren 21 rehberin devletin sağladığı meslek kredisinden yararlandığı ancak bu kredinin kısa vadede yeterli olduğunu belirtmişlerdir. 4 rehber (R3,R28,R29,R30) bankadan kredi çektiğini ve 3 rehber (R2,R12,R13) ise önceden yaptığı birikimini kullandığını ancak bu kısa vadede yeterli olduğunu dile getirmişlerdir. Özellikle seyahat acentası veya tur operatörlüğüne bağlı kalmadan serbest çalışan rehberlerin çok daha fazla maddi sıkıntı çektiklerini, bekâr olanların belirli süreyle ailesiyle yaşamak zorunda kaldıklarını, evli olan ve tek gelirini rehberlik mesleğinden kazanan kişiler ise borç aldıklarını, kredi çektiklerini ve farklı iş kollarında çalıştıklarını ifade etmişlerdir. 30 turist rehberi mesleklerine devam etmeyi tercih etse de meslektaşlarından bazılarının meslek değiştirdikleri ve bazı rehberlerin ise psikolojik travma sonucunda hayatlarına son verdiklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla maddi olarak zorlukların yanı sıra manevi olarak da turist rehberliği mesleğinin yeterince desteklenmediğini 6 turist rehberi (R1,R9,R14,R18,R28,R29) beyan etmiştir.

"Pandemi döneminde hiçbir rehber çalışmadı maalesef. Yalnız salgının azalmasından sonra yavaş yavaş hareketlenme oldu oda Avrupalı turist hemen hemen hiç yoktu. Yerli turistlere Türkçe rehberlik yapmak zorunda kaldık." (R9)

“Tek mesleğimiz rehberlik olduğundan tüm gelirimiz bir anda sıfırlandı. Zamanında yaptığımız birikim sayesinde fazla hasar vermedi. Ancak bizi az da olsa geri yıllara attı.” (R12)

“Bir buçuk yıl boyunca tamamen işsiz, desteksiz ve mali sorunlarla baş başa, ülkenin yetişmiş donanımlı yüzleri olmamıza rağmen, ülkede meslek erbabı olarak hiç yokmuş gibi olmakla yüzleşmenin üzüntüsü ile geçti”(R14).

Covid-19 Kaynaklı Sorunlar; taban ücret, Covid-19 sürecinde ekonomik olarak zor durumda kalan 17 turist rehberlerinin taban ücreti altında çalışmayı kabul etmek zorunda kaldıklarını ve bu durumdan en fazla seyahat acentalarının fayda sağladıklarını ifade etmişlerdir. 13 rehber ise taban altı ücreti kabul etmeyerek turu kabul etmediklerini belirtmişlerdir. Taban ücreti, turist rehberlerinin ekonomik haklarını koruyan yasal çalışma ücreti olmasına rağmen, 17 rehber (R2,R5,R6,R8,R11,R12,R14,R15,R16,R18,R22,R23,R24,R25,R27,R28,R29) taban ücretin altında bir ücretle tura çıkmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla kaos ve denetimsiz bir salgın döneminde seyahat acentaları kendi ekonomik kayıplarını, turist rehberlerini taban altı ücret ile çalıştırarak karşılamaya çalıştıklarını savunan ifadeler yer almaktadır.

“Taban ücretin altında çalışmaya ne yazık ki mahkûm edildik.” (R5)

“Pandemi olduğu için çoğu rehber arkadaşım işsiz kaldı, acentaların birçoğu bu durumu fırsata çevirdiği için taban yevmiye altında ücret talep ettiler. İşe ihtiyacım olduğu için taban yevmiye altında çalıştım.” (R2)

“Taban ücretin altında bile iş bulamadığım zamanlar oldu. Çünkü çoğu rehber işsizdi.”(R8)

“Pandemi döneminde aşırı iş olmadı. Ama iş olduğunda da hak ettiğimiz ücretin altında çalışmışlığım oldu. Mecbur kaldığımızdan yapacak bir şey yok.”(R12)

“Covid-19 ile geçen yaklaşık 2.yıl döneminde bir kaç defa da olsa, yetersiz sayıyla da olsa tur çıkarmaya çalışan acentaların yerli turlarına yevmiye altı rakamlarla çıktığım oldu, hayatımda ilk defa.”(R14)

Çanta rehber, araştırmaya katılan 13 turist rehberleri görüşme sırasında, (R1,R3,R4,R7,R9,R10,R13,R17,R18,R19,R20,R21,R30) çanta rehber olarak ve taban ücretinin altında çalışmayı yasa gereği kabul etmediklerini belirtmişlerdir. Ancak 17 turist rehberi sadece rehberlik mesleğini icra ettikleri ve ailelerinin geçimini sağlayabilmek için taban ücretinin altında çalışmak zorunda kaldıklarını söylemişlerdir. Ayrıca taban ücreti altında çalışmayı kabul etmeyen rehberlerin 7'si farklı sektörlerde ve gününbirlik işlerde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu sektörler sırasıyla; inşaat, giyim, pazarlama ve eğitimidir.

“Özellikle bu dönemde çok fazla denetim yapılmadığı için Akdeniz, Karadeniz ve İstanbul'da Rus ve Araplara yönelik yapılan turlarda kokart rehbersiz (kaçak) birçok tur yapıldığına da maalesef şahit oldum.”(R1)

“Çanta rehberlik boynumuza astığımız çalışma kartına saygısızlıktır. Çanta rehber olarak ve taban ücretinde altında çalışmayı yasa gereği yasak olduğu için reddediyorum” (R26).

“Ben aylık taban ücretinin altında kaldım. 6 ay pandemi sebebiyle maaş ödenmedi. Sadece devlet desteği alabildim. Oda yeterli olmadı. Çanta rehber olarak çıkmak zorunda kalmadım”(R16).

Bahşış ve Komisyon Ücreti: Araştırmaya katılan 30 turist rehberi Covid-19 sürecinde bahşış ve komisyon ücretlerinin azaldığını, hatta neredeyse hiç verilmediğini ifade etmişlerdir. Özellikle Covid-19’un yayılım hızının artması, tam veya kısmi kapanmaların olması, ekonomik kazançların düşmesi, salgının ne zaman biteceği yönünde kesin bir tarihin olmaması gibi nedenlerin turistlerin bahşış vermesini etkilediği düşüncesindedirler.

“Ekonomik sorunlardan ötürü gelen turistin maddi durum iyi değildi. Bahşış verip para üstü isteyen bile oldu.” (R29)

“Ayrıca her ne kadar tatil için gelmiş olsalar da salgın sebebiyle psikolojik olarak endişeli bir şekilde tura katıldıkları için alışverişe meyilli değillerdi.” (R1)

“Pandemi öncesinde Amerikalı gruplara tur yaptığımda hem taban yevmiye alıyordum hem de bahşış olayı oldukça dolgundu ancak pandemi sonrasında hem taban yevmiye altında çalıştım hem de Tunuslu gruplarda bahşış olayı neredeyse yok gibiydi.” (R2)

Dil Avantajlı Turist Rehberleri: 30 turist rehberi ekonomik olarak etkilendiklerini belirtmiştir. Ancak 10 turist rehberi (R1,R3,R4,R5,R6,R8,R10,R11,R13) Covid-19 sürecinde Türkiye’ye konum olarak yakın olan ülkelerden gelen turistler daha yoğunlukta olması nedeniyle Rusça, Romence, Bulgarca, Arapça gibi dillerde çalışma kartı bulunan turist rehberlerinin diğer rehberlere göre daha avantajlı olduklarını ifade etmişlerdir. Arapça çalışma kartlı turist rehberi, ağırlıklı olarak Arap Ülkelere hizmet sağlayan seyahat acentalarının kendi personellerinin de “Arapça” bilmesinden dolayı rehber yerine kendi personellerini kaçak olarak çalıştırdıklarını belirtmiştir. Bu nedenle Covid-19 dönemindeki karışıklığı fırsat bilen bazı seyahat acentaları nedeniyle neredeyse hiç çalışmadığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan 6 rehberin (R2,R14,R17,R28,R29,R30) Arapça çalışma kartlı turist rehberinin Covid-19 sürecinde artan kaçak rehberlik faaliyeti nedeniyle ekonomik olarak olumsuz etkilenebileceğine ilişkin ifadeleri yer almaktadır. 14 turist rehberinin ise (R7,R9,R12,R15,R16,R18,R19,R20,R21,R22,R23,R24,R25,R26,R27) sadece nadir dillerde çalışma kartlı rehberlerin ekonomik olarak kayba uğramadıkları ve dolayısıyla dil olarak avantajlı bir çalışma kartına sahip oldukları belirtmişlerdir.

“Son dönemlerde ülkemize Arap turistler yoğun olarak geldiği için Arapça dilinde kokartta sahip rehber arkadaşlar bir nebze etkilenmemiş olabilir. Ancak Arap turistlerin katıldığı turlarda kaçak rehberlik olayları da oldukça fazla olduğu için kokartlı rehber arkadaşlar tur alma konusunda sıkıntı yaşayabilmektedirler.” (R2)

“Bence Arapça dilinde kokart alan arkadaşlar çok fazla ekonomik kayba uğramamıştır. Çünkü ülke pandemi döneminde de Arap turistleri ağırladı.” (R4)

“Nadir dil rehberleri bir kayba uğramadı.” (R7)

“Romence, Arapça ve Bulgarca rehberler bence ekonomik kayba uğramadığını gelen turistlere bakarak değerlendiriyorum.” (R8)

“Pandemi döneminde gözlemlediğim kadarıyla Rusça, İspanyolca ve Arapça rehberler diğer dillere nazaran daha az etkilendi.” (R11)

“Bu süreçte herkes çok fazla etkilendi ama belki Arapça dilinde çalışma kartına sahip olanlar biraz daha avantajlı olmuş olabilir.” (R13)

Covid-19 Sonrası Turist Rehberlerinin Ekonomik, Sosyal Ve Kişisel Beklentileri

Ekonomik ve Mesleki Beklentiler: Araştırmaya katılan 30 rehberin, Covid-19 öncesindeki ekonomik kazançlarına geri dönme beklentilerinin olduğu ve döviz üzerinden ücret almalarının daha doğru bir yaklaşım olacağını savunan ifadeleri yer almaktadır. 17 turist rehberinin mesleki olarak beklentilerinin başında sağlık sigortası, pandemi gibi olağan dışı dönemlerde eylem planı, devlet desteği ve kaçak faaliyetler için daha fazla denetim olması gerekliliğini ifade etmişlerdir.

“Pandemi sonrasında da turların artacağını düşünüyorum çünkü pandemi olmadan önce oldukça fazla rezervasyon alıyor ve tur düzenliyordum aynı yoğunluğun pandemi sonrasında da olacağını düşünüyorum.” (R4)

“Ekonomik olarak döviz üzerinden kazanım yapmayı bekliyorum çünkü turizm ne yazık ki her an tehlike altında ve ilk etkilenen biz rehberler oluyoruz ve hemen işsizlikle baş başa kalıyoruz.” (R5)

“Mesleki olarak zorlukları maske ile anlatmak oldu. Maske çıkarmadığımız için rahat hava alamaz, anlatırken çokça tıkanır oldum. Biliyorsunuz genel olarak sürekli konuşma yaptığımızdan dolayı boğaz kuruluğu çok yaşıyoruz.” (R26)

Kişisel Beklentiler: Turist rehberlerinin 18’i Covid-19 sürecinde yaşanan ekonomik sıkıntılar ve bu süreçte Türkiye’ye gelen turistlerin dilinde çalışma kartına sahip olan turist rehberlerin daha az ekonomik kaygı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle, 10 turist rehberinin çalışma kartına dil ekletmek için farklı dilleri öğrenmeye yöneldiklerini belirtmişlerdir. Özellikle 8 turist rehberi (R2,R6,R7, R11,R17,R19,R26,R28) Rusça ve İspanyolca dillerine yönelimin fazla olduğunu ifade etmiştir. 1 rehber (R1) Endonezce, 1 rehber (R4) Çince öğrenmeyi düşündüğü söylemiştir.

“Özellikle 2022 de yavaş yavaş ülkemizi ziyaret etmeye başlayan Endonezyalılara rehberlik eden Endonezce dilinde rehberlik yapan arkadaşların ekonomik durumunun düzelmeye başladığını söyleyebilirim. Ben de şahsım adına Endonezce dilini öğrenmek için kursa başvurmayı düşünüyorum.” (R1)

“Rusça ve İspanyolca dillerine sahip olan rehberlerin çok sayıda turlara çıktığını biliyoruz. Hem sayı olarak az oldukları için, hem de İngilizce dilinden çok fazla rehber olduğu için maalesef İngilizce turları kapış kapış gidiyor. Tedbir olarak nadir bir dil öğrenip daha fazla tur almak isterdim fakat pandemi maalesef ekonomik olarak etkiledi.” (R26)

“Kişisel olarak Antalya bölgesinde yaşamaya başladığım için Rusça dilini öğrenip kokartıma ekletmeyi düşünüyorum.” (R2)

“Yabancı dil olarak daha ender dillere yönelmeyi düşünüyorum (R7)

Sosyal Beklentiler: Görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler ışığında; 15 turist rehberi (R1,R2,R3,R4,R5,R9,R11,R12,R13,R14,R17,R18,R27,R28,R29)Covid-19 pandemi sürecinin sona ermesiyle seyahat anlayışının tekrar değerlendirileceğini ve daha küçük gruplarla yapılan turların artacağını dile getirmiştir. Pandemi olmadan önce artan turistik taleplerin tekrar eski yoğunluğuna geri dönmesi ve farklı turizm çeşitlerinin gündeme gelmesi de 10 rehberin beklentileri arasındadır. Ayrıca araştırmaya katılan rehberlerin 20’si seyahat acentasına bağlı kalmadan çalışan rehber de sağlık güvencesinin olması gerekliliğini belirtmişlerdir.

Pandemi gibi olağanüstü dönemde yaşadıkları önemli sorunun direkt olarak ekonomik durumla bağlantılı olduğunu ve bu süreçten etkilendiklerini 20 rehber(R1,R2,R3,R4,R7,R8,R9,R12,R13,R14,R17,R18,R19,R20,R23,R24,R26,R27,R28,R29) görüşme sırasında vurgulamıştır. Dolayısıyla ekonominin etkilendiği Pandemi sürecinde rehberlerin daha fazla ekonomik desteğe ihtiyaçları olmuştur.

“Sosyal olarak beklentim serbest çalışanlar için daha çok güvence olmalı.” (R8)

“Pandemi döneminde hastalanan ve tedavi masraflarını karşılamakta zorlanan arkadaşlarım oldu ayrıca salgından vefat eden rehber arkadaşlarımın ailesi de sigorta olmadığı için oldukça sıkıntı yaşadı. Bu durumun düzelmesinin tüm rehberler için oldukça elzem olduğunu düşünüyorum.” (R1)

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Tüm dünyada yaşanan salgınlar arasında küresel olarak en fazla etki yaratan Covid-19 pandemisi, turizm sektörünün olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla turizm ve seyahat işletmelerindeki hizmet sağlayıcıları ve onlardan biri olan turist rehberleri de Covid-19 sürecinden ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak etkilenmiştir. Benzer bir şekilde Covid-19 pandemisinin turist rehberliği üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan çalışmalarda (Özkan & Yeşildağ 2021; Düzgün & Kurt 2020), rehberlerin ekonomik olarak olumsuz etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle pandeminin etkisinin yüksek olduğu dönemlerde seyahat aktivitelerinin durma noktasına gelmesiyle, turist rehberleri hiç çalışmamış veya çok az çalışmışlardır. Dolayısıyla birincil meslek olarak yaptıkları turist rehberliğinden ekonomik kazançlarında bir düşüş ve dalgalanma yaşanmıştır.

Turist rehberlerinin Covid-19 sürecinde, ekonomik kazanç yönünden zor bir dönemden geçtiği araştırma bulgularında görülmektedir. Çoğunluğu mesleğini çok sevdiği için devam etmeyi tercih etse de bazı turist rehberlerinin meslek değiştirdikleri ve bazı rehberlerin ise psikolojik travma sonucunda hayatlarına son verdikleri görüşme sonucunda ortaya çıkmıştır. Turist rehberleri özellikle Covid-19 öncesi ekonomik kazançlarının iyi olduğu ve taban ücret altında çalışmak zorunda kalmadıklarını ancak Covid-19 pandemi sürecinde 17 rehberin taban ücret altında

çalışmak zorunda kaldıkları saptanmıştır. Dolayısıyla turist rehberleri açısından bakıldığında ekonomik ve psikolojik olarak zor bir pandemi dönemini geride bıraktıkları söylenebilir. Covid-19 döneminde az da olsa çalışabilen rehberlerin azınlıkta olduğu araştırma bulgularında görülmektedir. Bu nedenle pandemi gibi olağanüstü durumlarda daha fazla devlet desteğine ihtiyaç duyulduğu araştırmanın bir diğer sonucudur.

Rehberler ekonomik etkinin yanı sıra psikolojik olarak da etkilenmişlerdir. Araştırmanın bu sonucu Özkan & Yeşildağ'ın (2021) araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Araştırma sonucunda Covid-19'un rehberleri sosyo-psikolojik olarak olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle salgının yayılım hızının fazla olduğu dönemlerde tura çıkmak zorunda kalan turist rehberleri korku, endişe ve maske takılmasının zorunlu olmasından dolayı nefes almakta zorlanarak çalıştıklarını belirlenmiştir.

Turist rehberlerinin beklentileri değerlendirildiğinde; ekonomik kazançlarının Covid-19'dan önceki dönem seviyesine ulaşarak artması, farklı diller öğrenerek daha fazla tura çıkabilmek, kaçak rehberlik faaliyetlerinin önlenmesi ve sağlık güvencelerinin olması şeklinde sıralamak mümkündür. Özetle, araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında, turist rehberleri Covid-19 pandemi sürecinde ekonomik ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmişlerdir. Bu sürecin olumlu sayılabilecek tek yansıması turist rehberlerinin kişisel olarak daha fazla gelişim ihtiyacı duymaları olabilir. Ayrıca turist rehberlerinin Covid-19 sürecinde ve sonrasında ekonomik olarak olumsuz etkilendiğini ortaya çıkarması, araştırmayı özgün kılmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar genelleme yapılmadan kendi örneklem grubundan elde edilen veriler ile sınırlıdır. Bu nedenle, araştırmanın sonuçları bu çerçevede değerlendirilmelidir. Araştırmaya, eylemli ve pandemi sürecinde en az bir kere turu yönetmiş 30 turist rehberi katılmıştır. Araştırmanın bulguları sonucunda ortaya çıkabilecek öneriler olarak şunlar sunulmuştur;

- Covid-19 pandemi sürecinden kazanç olarak olumsuz etkilenen rehberlere verilen devlet desteği, tüm ihtiyaçları karşılar ölçüde arttırılmalı.
- Covid-19 pandemisi gibi küresel salgın dönemlerinde, çalışma kartlı rehberlerin ekonomik haklarının korunması için, kaçak ve çanta rehber denetimleri daha sık yapılmalı.
- Gelecekte yaşanabilecek bir salgınla ilgili, turist rehberlerine yönelik tedbirler belirlenmeli ve eylem planı hazırlanmalı.
- Salgınların psikolojik sonuçları da göz önünde bulundurularak turist rehberlerinin psikolojik destek almaları sağlanmalı.
- Araştırma nitel yöntemle yapılmış olup, ileride yapılacak çalışmalarda örneklem daha da genişletilerek, istatistiksel analizleri içine alan nicel yöntemler ve psikolojik testler kullanılarak çok yönlü çalışmalar yapılabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Teşekkür: Katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederiz.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Güncel Turizm Araştırmaları

Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı: İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 29.03.2022 tarih ve 828215 sayılı kararı ile izin alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: 1. yazar katkı oranı: %60; 2. yazar katkı oranı: %40.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Araştırma verileri paylaşılmamıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2020). Yeni koronavirüs (COVID-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21.
- Ahipaşaoğlu, H. S. (2006). *Turizmde rehberlik*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ak, S., Kargılioğlu, Ş., & Bayram, G. E. (2019). Turist rehberliği mesleği. B. Zengin, G. E. Bayram, & O. Batman(Ed.), *Turist rehberliği mesleği (dünü-bugünü-yarını)*, (s. 19-38) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alaeddinoğlu, F., & Rol, S. (2020). Covid-19 pandemisi ve turizm üzerindeki etkileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), 233-258.
- Alshatnawi, E. A. (2014, Ocak 1). Assessing communication skills among jordanian tour guides: german tourists perceptions. *Aqaba, Jordan, Ürdün: Macrothink Institute- The University of Jordan*.
- Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (March 21, 2020). How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID-19 epidemic? *The Lancet*, 931-934.
- Ap, J., & Wong, K. K. (2001). Case study on tour guiding: professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Argan, M. T., Karahan, S., & Dursun, M. T. (2020). Yurtdışı paket tur kapsamında sunulan rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 3(2), 101-114.
- Aslan, Z., & Çokal, Z. (2016). Profesyonel turist rehberlerinin kültürel değerlere katkısına ilişkin turist algılamaları. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 53-69.
- Asmadili, V. U. (2015). Paket turlarda müşteri memnuniyetini artırma aracı olarak algılanan riskin azaltılmasında turist rehberlerinin rolü. [Yüksek lisans tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler].
- Atay, L. (2020). COVID-19 salgını ve turizm etkileri. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1), 168-172.

- Batman, O. (2003). Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerinin mesleki sorunlarına yönelik bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 117-134.
- Bayram, G. E. (2017). Motivasyonun demografik ve mesleki özelliklere göre farklılaşması: turist rehberleri üzerine bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 12(48), 257-271.
- Can, H. (2006). Seyahat acentalarında paket tur satışları ve sonrasında tüketici şikayetlerine yönelik bir araştırma. [Yüksek lisans tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Çakır, A. (2010). Profesyonel turist rehberlerinin çalışma biçimi ve mesleki eğitim süreleri ile iş tatminleri arasındaki ilişki. [Yüksek lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Çakmak, T. F. (2020). Turist rehberlerinin yasa dışı çalışmalara yönlendiren etmenler üzerine bir araştırma. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2(2), 91-107.
- Çallı, D. S. (2015). Uluslararası seyahatlerin tarihi gelişimi ve son seyahat trendleri doğrultusunda Türkiye'nin konumu. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 4-28.
- Çetinkaya, Ö., & İstanbullu Dinçer, F. (2021). Covid-19 sürecinde turist rehberlerinin çalışma motivasyonları ve yaşam doyumlarının analizi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(1), 19-32.
- Çokal, Z. (2015). Bir kültür elçisi olarak profesyonel turist rehberinin turistlere aktarılan kültürel değerlere katkısına yönelik turist algılamaları: kapadokya örneği. [Yüksek lisans tezi, Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Demircan, M. (2007). Vergi hukuku açısından profesyonel turist rehberliği. [Yüksek lisans tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Doğancılı, O. S., & Karaçar, E. (2019). Turist rehberlerinin işlevleri. B. Zengin, G. E. Bayram, & O. Batman (Ed.), *Turist rehberliği mesleği (dünü-bugünü-yarını)*, (s. 95-114) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Düzgün, E., & Kurt, A. (2020). Covid-19 (koronavirüs) salgınının turist rehberleri üzerindeki etkileri: ankaralı turist rehberleri odası örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 301-321.
- Eser, S., & Çakıcı, A. C. (2018). Turist rehberliği terminolojisi. S. Eser, S. Şahin, & A. C. Çakıcı (Ed.), *Turist rehberliği* (s. 1-20) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gennaro, F. D., Pizzol, D., Marotta, C., Antunes, M., Racalbutto, V., Veronese, N., et al. (2020). Coronavirus diseases (covid-19) current status and future perspectives: a narrative review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17 (8): 2690.
- Göçen, S., Yirik, Ş., & Yılmaz, Y. (2011). Türkiye'de krizler ve krizlerin turizm sektörüne etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 493-509.
- Gökdemir, S. (2021). Turist rehberlerinin bakış açısı ile paket turlarda covid-19 pandemi dönemi ve sonrası gerçekleştirilebilecek uygulamalar. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 18(2), 376-398.
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2021). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29, 1-20.

- Gürdal, M. (2015). *Turizm ulaştırması "Paket tur organizasyonu ve yönetimi"*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Gürsoy, H., & Karaman, S. (2019). Profesyonel turist rehberlerinin kişisel gelişimi ve mesleki donanımı üzerine bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi*, 2(2), 88-103.
- Güven, Ö. Z. (2018). Paket tur kapsamında sunulan hizmetlerin kalitesinin davranışsal niyet üzerine etkileri: yurt dışı paket tur satın alan yerli turistlerin üzerine bir araştırma. *Manas Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 657-674.
- Güzel, Ö. F., Türker, A., & Şahin, İ. (2014). Profesyonel turist rehberlerinin algıladıkları mesleki engelleri belirlemeye yönelik bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 173-190.
- Harputluoğlu, D. D. (2020). Küresel krizler ve uluslararası turizm. Ş. O. Mercan, & M. Üzülmöz (Ed.), *Uluslararası turizm* (s. 97-117) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hu, W. (2007). *Tour guides and sustainable development: the case of hainan, China*. Waterloo, Ontario, Canada: University of Waterloo in fulfilment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in Geography.
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., & Hu, Y. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Whan, China. *The Lancet*, 395, 497-506.
- İbiş, S. (2020). COVID-19 Salgınının seyahat acentaları üzerine etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-98.
- İçöz, O. (2014). *Seyahat acentaları ve tur operatörlüğü yönetimi*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Karamustafa, K., & Çeşmeci, N. (2006). Paket tur operasyonunda turist rehberlerinin karşılaştıkları yönetsel sorunlar üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 70-86.
- Karamustafa, K., & Erbaş, E. (Haziran 2011). Satın alma karar sürecinde algılanan risk: paket turlara yönelik bir araştırma. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 103-144.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1(1), 68-86.
- Kargiglioğlu, Ş., Bayram, G. E., & Bayram, A. T. (2020). Gastronomi turizminde rehberlik uygulamaları. V. Altıntaş, & Z. Türkmendağ (Ed.), *Alternatif turizmde rehberlik uygulamaları- güncel yaklaşımlar* (s. 17-33) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel araştırma: tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara : Detay Yayıncılık.
- Kozak, M. A., & Yetkin, D. (2013). Profesyonel turist rehberlerinin (ptr) yetkinliklerinin mesleki yeterlilikler çerçevesinde değerlendirilmesi. *14. Ulusal Turizm Kongresi* (s. 408-428). Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Detay Yayıncılık.
- Köroğlu, Ö. (2013). Turist rehberlerinin iş yaşamındaki rolleri üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 91-112.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). Turist rehberliği hizmetinde COVID-19 pandemi sürecinde uyulması gereken kurallara ilişkin genelge. Ankara, Türkiye.

- Li, J. Y., You, Z., Wang, Q., Zhou, Z. J., Qiu, Y., Luo, R., et al. (2020). The epidemic of 2019-novel-coronavirus (2019-nCoV) pneumonia and insights for emerging infectious diseases in the future. *Microbes and Infection*, 22(2), 80-85.
- Meged, J. W. (2017). Guides crafting meaning in a flexible working life. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 17(4), 374-387.
- Özdemir, M. (2005). Yurtdışından girişlerde dezenfeksiyon uygulamaları ve yapılan yanlışlar. 4. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi (s. 392-396). Samsun: Bilimsel Tıp Yayınevi.
- Özgen, H., & Yalçın, A. (2009). *Temel işletmecilik bilgisi*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Özkan, Ç., & Yeşildağ, B. (2021). Covid-19 salgınının turist rehberliği mesleği üzerine etkileri: Çanakkale Rehberler Odası Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 1603-1615.
- Özkan, Ç., & Yeşildağ, B. (2021). Covid-19 salgınının turist rehberliği mesleği üzerine etkileri: çanakkale rehberler odası örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 1603-1615.
- Seyahat acentaları ve seyahat acentaları birliği kanunu*. (1972). 11 08, 2022 tarihinde TÜRSAB:<https://www.tursab.org.tr/edergi?pdf=/assets/assets/uploads/kanun/1618-20-4-2020.pdf> adresinden alınmıştır.
- Sheldon, P. J., & Mak, J. (1987). The demand for package tours: a mode choice model. *Journal of Travel Research*, 25(3), 13-17.
- Skare, M., Soriano, D. R., & Rochon, M. P. (February 2021). Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry. *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 163.
- Suardhana, Nitiasih, & Putra, A. J. (2013). The communication skills of tour guide in handling customers. *e-Journal Program Pascasarjana Universitas Pendidikan Ganesha*, Volume 3, 972-983.
- T.C İçişleri Bakanlığı. (2020). Koronavirüs tedbirleri konulu genelgeler. Ankara, Türkiye:<https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-genelge-gonderildi>.
- T.C Sağlık Bakanlığı. (2020). COVID-19 bilgilendirme platformu.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). 2020/6 Sıra sayılı konaklama tesislerinde kontrollü normalleşme süreci genelge değişikliği. Ankara, Türkiye.
- Tangüler, A. (2002). Profesyonel turist rehberliği ve profesyonel turist rehberlerinin seyahat acentası ve müşteri ilişkileri (Kapadokya örneği). [Yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Tetik, N. (2006). Türkiye'deki profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi: kuşadası örneği. [Yüksek lisans tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- TUREB. (2023). *Turist rehberleri birliği*. 02 16, 2023 tarihinde <https://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/64> adresinden alınmıştır.
- TUREB. (2024). *Türkiye turist rehberliği birliği*. tureb.org: <http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/>, Erişim Tarihi: 01.02.2024 adresinden alınmıştır.
- Turist Rehberliği Meslek Kanunu. (2012). 6326 Sayılı turist rehberliği meslek kanunu. Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm>

- Türker, A., & Karaca, K. Ç. (2020). Yeni tip koronavirüs (covid-19) salgını sonrası turizm ve turist rehberliği. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Türkmen, M. T. (2017). Turist rehberlerinin liderlik yönelimlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(3), 913-927.
- TÜRSAB. (2020, Aralık). COVID-19 sürecinde türkiye ve dünya turizmi değerlendirilmesi. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği: <https://tursab.org.tr/apps/Files/Content/6ad52b35-1dd2-41c2-9f1c-c24cc19e7a63.pdf> , Erişim Tarihi: 05.01.2022 adresinden alınmıştır.
- Ünlüöner, K., & Çeti, B. (2019). Salgın hastalıklar sebebiyle oluşan krizlerin turizm sektörü üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 109-128.
- Wang, I. M., & Ackerman, J. M. (2019). The infectiousness of crowds: crowding experiences are amplified by pathogen threats. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 45(1), 120-132.
- Yarcan, Ş. (2007). Profesyonel turist rehberliğinde mesleki etik üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 33-44.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, İ., & Yetiş, Ş. A. (2018). Turizmde güvenlik sorunları ve önleyici tedbirler. Ş. Aydın, & M. Boz (Ed.), *Turizmde güncel konu ve eğilimler II* (s. 3-16) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zheng, D., Luo, Q., & Ritchie, B. W. (2021). Afraid to travel after COVID-19? self-protection, coping and resilience against pandemic 'travel fear'. *Tourism Management*, 83, 104261.